

S. xv en diversos sentits, especialment com a nom d'un abillament femení, segurament a manera de borla, flocall o monya: «un jorn plorava, / dix-li: «per què?» / Dix: «Bé -m fartau! / per què-m matau?» / Volent restar / sens del tot rompre, / yo só qui com- 5 pre / alfarda, treça, / listada peça, / bell drap de coll, / corda, trescoll, / bonys e polseres, / spill, orelleres ---», Jaume Roig, v. 2159 (veg. algun detall més sobre aquesta acc. en un doc. valencià coetani, *AlcM*). També apareix ja llavors com a nom d'una 10 protuberància en el cos humà o animal, en la *Manescalia* de Dieç («los ve un inflament o bony sobre les costelles» als cavalls), o bé altres cossos orgànics i inorgànics: «los bonys o barrugues que -s fan per lo tronç (d'un arbre), OPou, 1575 (*TbPu.*, 59), «la 15 paret fa bony: paries vitium facit» (ib., p. 9). Igualment s'aplica a d'altres objectes o parts de forma prominent: «abolladura» a Benasc (1965), 'matoll' a Menorca: «tengué sa bona sort de caure damunt un bony d'abatzers, i no-s va fer mal gens ni mica» (Camps i 20 Mercadal, *Folk. Men.* II, 119).

Però especialment és notable el sentit de 'cim de muntanya', que trobem solament en els Pirineus, i allà no pas en tota l'amplada sinó només des de mitja Cerdanya fins a la frontera ponentina de la llengua. Els primers casos que recordo es troben en el terme de Lles, al Nord de Bellver, el *Bony de l'Ós* i el *Bony dels Ceguders* (1935). Un bony, però, no és un cim qualsevol, car si fos punxegut se'n diria *pica*, *pic*, *tossa(l)*, *l'alt de ~*, etc., però no bony; cosa que no 25 impedeix que pugui tractar-se d'algun dels cims més alts de la serralada: *Bony de Salòria*, entre Aós i Vall Ferrera, els *Bonys dels Pessons*, el *Bony d'Enclar*, etc. a Andorra; a la vall de Boí és un bony el de Comarreja però no ho són la majoria; a poques valls se'n troben tants, i es topa tan sovint amb el nom, com a les d'Andorra, d'Assua, de Cabdella, i en el vessant SE. de les Maleïdes, muntanyam aquest que pot valer com a límit occidental de l'ús del mot, car ja a la de Benasc a penes se'n troben casos i l'ús toponímic i genèric del mot és estrany tant al domini aragonès com al gascó (ja no s'usa a la Vall d'Aran); cap a Migdia tampoc baixa del pre-Pirineu: ja només algun cop a la Serra de Boumort, i encara és ben conspicu el *Bony de l'Aubaga*, 1735 alt., cim d'ampla forma, en el terme de Taús (extrem SO. de l'Urgellet). A Cabdella n'hi ha de ben alts: el *Bony d'Estanygento* alt. 2490, més aviat ample, domina aquest estany pel Nord, el de la Colomina; el de Fossier, alt. 2.726-41, és dels «bonys» de cim més estret que he vist, però essent allargat fa l'efecte d'un cim ample segons d'on se mira, que és el que passa també amb *Les Picardes* entre Assua i Espot (els més grans cims, ací com per tot, generalment no es qualifiquen de bony perquè precisament sols poden arribar a tanta altura gràcies 35 a un coronament agut, i aquests popularment s'anomenen *Tossal*: el Gran Peguera, el Subenuix, el Montsent, els de la Mainera o de Morrano, etc.).

Sols en algun punt dels massissos andorrans sembla que es tendeixi a generalitzar bony a tot cim, 60

com observo a Civís (1964). No és estrany que en el terme de Bono (alta Ribagorçana) abundin els cims dits bony més que enloc,¹ car justament el nom d'aquest poble sembla provenir d'un ús ja no genèric del mateix nom pre-romà (per més que sigui *Bòno* amb o oberta), d'un antic *BOND-BE* 'sota el puig', car, es troba sota un gran cim de forma una mica aplatada. L'ús que fa del mot un amic, que n'ha petjat molts des de jove, precisa el matis del terme: «comença a caminar per aquells bonys, que sempre semblaven ser els últims, i quan arribava, encara en sortien de nous; finalment ja no sabia si pujava o baixava ---» (Joan Lluís, *Els Pastors i les Estrelles*, p. 82).²

Ja en el DCEC vaig estendre'm força sobre els problemes històrics i lingüístics que presenta la ramificada família del nostre mot (articles *boñiga*, I, 487, *moño* i *muñeca*, III, 427-9, 477-8) i no repetiré ací totes les dades que hi consignava, quan tenen menys abast per al català. Fixem-nos primer en els següents que llavors no es tingueren gaire en compte: gascó pirinenc *bounho* «tumeur, bosse» (cf. *bougne* Palay), *mounhoc* «grosueur, bosse» (Rohlf's, *RLiR* VII, 156) —si bé és notable que el mot en gascó s'esvaeixi quan ens acostem al domini català (i a penes hi ha res d'això cap a la Vall d'Aran)—; en francès i occità generals el trobem sobretot en el sentit de 'bunyol' i anàlegs —cf. cast. *bollo*, al costat d'*abolladura* 'abonyegament'—: prov. *bougneto* «beignet, pâte qu'on fait frire avec de l'huile» (especialment rodanès Anseume Mathieu, *TdF*) i ja en *Flamenca* («assatz an neulas e pimén / e raust e fruchas e boineias», 943), però avui almenys s'hi troba també, en el femení *bouigno*, el sentit primitiu «bosse, enflure, tumeur», usat per felibres rodanesos, i pel mateix Mistral³ alpi *bugno*, en altres zones orientals *bouigno* i *mouigno* «souche d'arbre, partie noueuse où sont attachées les racines» (*TdF*).

Fora de les terres occitanes, ja en domini d'oïl, ha estat un mot menys estès, i més aviat dialectal, però ja n'hi ha informació bastant antiga, si bé amb alguna evolució fonètica que el fa difícil de reconèixer, i amb tendència a concretar-se en el sentit de 'bunyol': *buigne* S. XIV, reduït ja a *bigne* pel mateix temps, amb aquest sentit en Christine de Pisan, però encara és bony que deixa un cop en el cap, «banya», en el S. xv, en el *Testament de Villon* (v. 1256): la reducció del diftong és com en *vide* < *vuide* 'buit'; la forma que ha predominat en francès comú és *beignet* 'bunyol', que ja apareix com a *buignet* el 1325, i que resulta d'una reducció fonètica del diftong de *boignet*,⁴ enterament paral·lela al cas comú de *monaie* < *monaie* 'moneda'.

Però aquesta paraula romànica, i amb el seu significat propi, no és pas exclusiva de Catalunya i França, car també és milanès *biñō* «bubbone, ascasso» (si bé sovint dissimilat en *biñō*, Salvioni, *Fon. del Dial. Mil.*, 144). Ara bé en els dialectes italians això continua més enllà: alt-it. *buñ*, *boñ*, *buñon* 'furóncol' (*AIS*, 685) i d'altra banda *buña* 'rusc d'abelles', sd.